

HINDELOOPEN, DE HERVORMDE KERK

De hervormde kerk van Hindeloopen vormt een markant element in het silhouet voor hen die van land of water de stad naderen. De kerk staat, evenals het oude raadhuis dat thans het Hidde Nijlandmuseum huisvest, aan de marge van de stad. Dat is het gevolg van de groei van de stad aan de land- en de afkalving van de nederzetting aan de zeezijde. Toch levert de overgang van de dichtbebouwde stad naar het open, maar helder gelede gebied rond de kerk een verrassende tegenstelling op. Die kerk kent net als de stad een bewogen bouwgeschiedenis.

De parochiekerk die toegewijd was aan de voorspraak van de schippers, Sint Gertrudis, werd in de middeleeuwen bediend door Benedictijner monniken uit Stavoren. Van dit kerkgebouw zijn afbeeldingen noch beschrijvingen bekend. Er moet wel een afzonderlijk gebouwd sacramentshuis aanwezig zijn geweest. In het midden van de zestiende eeuw schreef Wiglee van Aytta, raadsheer van Karel V in Brussel, aan een eveneens uit Friesland afkomstige Jaochim Hoppers: 'Ons Friesland wordt nog door bannelingen en piraten zeer geteisterd, onlangs hebben zij een aanval op Hindeloopen gedaan, waar heiligdommen en profane gebouwen ten gronde werden gericht.' Dat moet in 1570 zijn geweest; de kerk werd verwoest en ook het raadhuis is waarschijnlijk vernield. Het komt dan de eerste tientallen jaren niet tot herbouw. In 1593 laat Allert Jans zich flink betalen voor de bouw van kerk en toren te Hindeloopen. Of deze spoedig bouwvallig werden is niet bekend, maar in 1632 zijn zij grotendeels gesloopt om plaats te maken voor een groter bedehuis dat de sterk gegroeide geloofsgemeenschap kon bevatten. In 1658 werd er tegen de zuidkant zelfs een volledige beuk bijgebouwd. In 1892 werd de toen bouwvallig geworden zuidelijke beuk weer afgebroken. Het inwonertal van Hindeloopen was toen zo zeer geslonken dat de halvering van de kerkruimte verantwoord was.

De toren, in 1593 gebouwd, kreeg vermoedelijk in 1615 een lantaarnbekroning in verschillende geledingen. In 1701 werd hij door de bliksem getroffen en lange tijd heeft de toren het zonder de charmante bekroning moeten doen. Klaes Pieters maakte in 1714 al een eerste plan voor een nieuwe lantaarn van drie verdiepingen, maar dit plan werd pas in de jaren 1724 tot 1733 uitgevoerd. Enkele jaren later stond de torenopbouw model voor de torenbekroning te Oldeboorn. De aan weer en wind blootgestelde toren is herhaaldelijk opgeknapt en tijdens restauratiewerkzaamheden in de jaren 1970 tot 1975 werd het bouwsel dat vervaarlijk was gaan hellen enigszins bijgesteld en extra gefundeerd.

Het exterieur

Het zeven traveeën diepe kerkgebouw is aan beide zijden om de travee met grote rondboog-vensters geopend. Deze zijn in 1892, na afbraak van de zuidbeuk, aangebracht met profielen en traceringen van rode steen die levendig afsteken bij het uit kleine gele opgetrokken muurwerk. Tussen de traveeën zijn steunberen aangebracht die bij de dakvoet afgeschuind zijn en met leien zijn gedekt. De sluiting aan de koorzijde laat vijf zijden van een tienhoek zien. Het dak is met rechthoekige leien gedekt. De meest westelijke traveeën ontvingen aan beide zijden ingangsportalen. De noordelijke bestaat uit gemetselde pilasters met fantasie-kapitelen van ionisch voluten met engelenkopjes, een fries met rolwerk, een hoorn des overvloeds en een wijnkan en een gebroken fronton met het oude stadswapen. Ook het zuidelijke portaal wordt geflankeerd door gemetselde pilasters en in het tympaan is het stadswapen aangebracht: een boom op grasland waartegen rechts een hert en links een hinde opspringt. Deze poort die oorspronkelijk de westelijke gevel van de zuidbeuk sierde werd vervaardigd door Claas Lyckles en geeft op de brede metooppunten van het fries een aardige spreuk te lezen: Des Heeren Woordt met Aendacht hoort, komt daartoe met Hoopen Als Hinden-loopen.

De toren bestaat uit drie blokvormige geledingen die een weinig versneden zijn. De hoogste geleding ontving aan elke zijde twee galmgaten en werd afgesloten door een rondboogfries. Daar werden de twee klokken neergehangen die in 1683 door Petrus Overney te Leeuwarden werden gegoten. Een van de klokken werd voorzien van het stadswapen en de namen van de stadsmagistraat. Op de overgang van torenlichaam naar de achzijdige houten bekroning is ruimte gebleven voor een brede omgang die is voorzien van een forse balustrade. In het dichte lantaarngedeelte zijn de uurwerken aangebracht. De andere twee, opengewerkte geledingen zijn opnieuw balustrades gegeven. De beëindiging van de toren bestaat uit een koepeldak met een ui-vormige bekroning met bal.

Interieur

Het interieur van de ruime kerkzaal is overhuifd met een afgeplat houten tongewelf dat een lichtblauwe kleur ontving. De trek balken en de ribben zijn donkerblauw gekleurd. Een aanmerkelijk deel van het schip is volgebouwd met vaste, naar het oosten gerichte banken. De ruimtebeperken-de

meubels werden - Hindeloopen heeft een eigenzinnige schildertraditie - in drie tinten roze geverfd. Het koor is tijdens de laatste restauratie verhoogd en biedt ruimte voor de viering van het avondmaal. De vloer is er grotendeels belegd met zerken, waarvan er enkele fraai versierd zijn. De zes koperen kronen werden in 1668 aan de kerk geschonken.

Eén kroon draagt op drie schildjes de namen van de schenkers en een ander is versierd met een Hindelooper fluitschip. De eenvoudige preekstoel dateert uit 1892; de oude kansel werd toen naar Overijssel verkocht. Het preekmeubel bezit een zeszijdige kuip die verrijkt is met korinthische zuiltjes en nissen, geheel volgens de zeventiende-eeuwse traditie. Op twee grote, met fraai ornamentschilderwerk verrijkte panelen zijn de naamlijsten van predikanten opgenomen.

Het orgel werd in 1868 geplaatst door de firma Van Dam te Leeuwarden. Het instrument was afkomstig uit Oosterbierum en het binnenwerk moet uit 1813 dateren. De kas is nog ouder: de ornamentiek is van 1719 en het eigenlijke meubel kan zelfs uit 1665 dateren. De dispositie van het instrument luidt:

Bovenwerk		Hoofdwerk	
Prestant	4 vt	Prestant	8 vt
Prestant	8 vt	Bourdon	16 vt
Fluitdolce	8 vt	Holpijp	8 vt C-B
Gemshoorn	2 vt	Octaaf 4 vt	
Fluit	4 vt	Holpijp	8 vt C-G
Carillon	2 st	Quint	3 vt
		Mixtuur	3 st
		Octaaf 2 vt	
Klavierkoppel		Viool	8 vt
Tremulant		Trompet	8 vt bas-disc gescheiden.

Peter Karstkarel
1982